

แนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของเครือข่ายพระนักพัฒนา

บนพื้นที่สูง: พื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ลำน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอน

The Practical Guidelines and the Learning Process of Cultural Communication of
the Highland Buddhist Monk Developer Network: Target Areas in the Districts of
Sop Moei, Mae La Noi, Khun Yuam, and Muang Maehongson

วิสุทธิชัย ไชยสิทธิ์ และ วรวิทย์ นิเทศศิลป์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

wisuttichai@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางปฏิบัติในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสื่อสารวัฒนธรรม ติดตามผลการดำเนินการด้านวัฒนธรรม วิเคราะห์แนวปฏิบัติของเครือข่ายพระนักพัฒนาและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ และสังเคราะห์องค์ความรู้ของพื้นที่ต้นแบบ (Model) ในการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ลำน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอนของเครือข่ายพระนักพัฒนา เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่มเพื่อถอดบทเรียน (Lesson Learned Focus Group Discussion) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาความ

ผลของการศึกษาพบว่า แนวทางปฏิบัติในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสื่อสารวัฒนธรรม คือ ทำงานเชิงรุกเน้นธรรมะที่ชาวบ้านสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การใช้สื่อบุคคลที่เป็นแบบอย่างในชุมชนเป็นตัวอย่าง และเทคโนโลยีช่วยในการเผยแพร่ ผลการดำเนินการด้านวัฒนธรรม คือ ชาวบ้านในชุมชนสามารถอ่าน เขียนภาษาถิ่นได้ดีขึ้น มีความรู้และเข้าใจหลักธรรมพระพุทธศาสนามากขึ้น ชาวบ้านมีความสามัคคี ประกอบอาชีพสุจริต และสนับสนุนกิจกรรมของอาศรม และชาวบ้านอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมของตนเอง แนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบและปัจจัยดังต่อไปนี้ 1. ผู้ส่งสาร (Sender) 2. สาร (Message) 3. ช่องทางสื่อสาร (Channel) 4. ผู้รับสาร (Receiver) 5. เครือข่าย (Network) พระนักพัฒนากับกลุ่มชาติพันธุ์ทำงานร่วมกันเป็นทีมและเครือข่าย ดังรูปแบบแนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย ไยแมงมูม + ภูเขา + สายน้ำ ที่ช่วยกันสื่อสารวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

คำสำคัญ: การสื่อสารวัฒนธรรม. เครือข่าย. พระนักพัฒนา. ชุมชนบนพื้นที่สูง

ABSTRACT

This study aimed to study the practical guidelines for applying Buddhist principles in the cultural communication. to monitor the outcome of the learning process of cultural communication. to analyze the practical guideline and the learning process of the cultural communication. and to synthesize the model of the practical guidelines and the learning process of the cultural communication with the highland ethnic groups of the Buddhist monk developer network: target areas in the districts of Sop Moei. Mae La Noi. Khun Yuam. and Muang Maehongson. The tools for data collection include the structured in-depth interview and the lesson-learned focus group discussion. Data were analyzed by the descriptive analysis.

The results were found as follows: the practical guidelines for applying Buddhist principles in the cultural communication are to be proactive and to teach people in the community with the basic Buddhist principles that they can practice in their daily lives; to use the personal examples in the community and technology for propagation; the outcomes of learning process of cultural communication are people in the community can read and write their own dialect language better; and they can have more understanding about the Buddhist principles; they have harmony. earning their lives in a right way. and support the temples' cultural activities; and they preserve and continue their own ethnic culture; the practical guidelines and the learning process of the cultural communication depend upon the following factors: 1. Sender. 2.message. 3.Channel. 4.receiver and 5. Network: they must work with the highland ethnic groups as a team and networks as the model of the practical guidelines and the learning process of the cultural communication consists of spider web. mountain. and river that support each other for learning process of the cultural communication with the highland ethnic groups.

Keywords: Cultural Communication. Network. Buddhist Monk Developer. Highland Ethnic Groups

บทนำ

แนวคิดวัฒนธรรมโลก (Global Culture) มิได้เกิดจากวัฒนธรรมโลกชุดใดเพียงชุดหนึ่ง หากแต่เกิดจากวัฒนธรรมหลายชุดผสมผสานกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยกระแส “โลกาภิวัตน์ (Globalization)” ที่ได้รับการกล่าวขานและวิพากษ์วิจารณ์อย่างแพร่หลายตั้งแต่ทศวรรษ 1980-90 เป็นต้นมา (กฤตินี ณัฏฐ์ วุฒิสิตธิ์ และคณะ. 2553. หน้า 57) ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นจากการกระจายของสื่อเทคโนโลยีในโลกยุคปัจจุบันที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้สัมผัสรับรู้เรื่องราวภาพและเหตุการณ์ในเวลาเดียวกันทั่วโลกปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้โลกที่หลากหลายแตกต่างกัน กลายสภาพเป็น “หมู่บ้านโลก” ซึ่งนักวิชาการบางคนเห็นว่าโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดการกลืนกลายความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่หากมองในมิติการสื่อสาร กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปในเชิงผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมโลก ทั้งในเชิงบวก คือ วัฒนธรรมภายนอกนำพาสิ่งดีๆ เข้าสู่ชุมชน เช่น รายได้จากการท่องเที่ยว และเชิงลบ คือ ความรู้สึกที่วัฒนธรรมของตนเองด้อยกว่า และแบบผสมผสาน กล่าวได้ว่า การปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมดังกล่าวสามารถแสดงออกมาในรูปแบบของการข้ามสายพันธุ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Hybridity) ที่มีได้มีเพียงหนึ่งเดียว ในบางครั้ง กระบวนการผสมผสานอาจเป็นไปแบบลงตัว (Articulation) บางครั้งอาจเป็นกระบวนการที่วัฒนธรรมโลกและท้องถิ่นเดินไปอย่างคู่ขนาน (Running in a parallel line) หรือที่ต่างฝ่ายต่างแยกกันอยู่ บางครั้งก็อาจเป็นส่วนผสมที่เข้ากันไม่ได้สนิท (Unplugging) อาทิ วัฒนธรรมภายนอกบางอย่าง เช่น ค่านิยมหรือกระแสแฟชั่นนิยมที่เป็นตัวแบ่งเขตระหว่างผู้ใหญ่และเด็กวัยรุ่น และในบางครั้งการผสมผสานทางวัฒนธรรมก็อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง (Conflict) ได้เช่นกัน อาทิ กระแสการต่อต้านความเจริญจากภายนอกที่เข้ามาในท้องถิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายของกลุ่มคนและวัฒนธรรม เช่น พื้นที่ในเขตอำเภอสบเมย อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ประกอบด้วยคนเมือง (ล้านนา) ชาวไทใหญ่ จีนฮ่อ พม่า และชาวเขาเผ่าต่างๆ ราวร้อยละ 60 ของประชากรทั้งหมด ได้แก่ ม้ง (มั่ว) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ม้งขาวและม้งลาย ลีซู (ลีซอ) ลาหู่ (มูเซอ) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ มูเซอแดง และมูเซอดำ ลัวะ พบได้มากที่เขตรอยต่ออำเภอแม่ลาน้อย และ ปากาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) ซึ่งแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กะเหรี่ยงโปว์ พบมากที่อำเภอแม่สะเรียงและอำเภอสบเมย กับกะเหรี่ยงสะกออาศัยอยู่ทุกอำเภอ ปาดองหรือกะเหรี่ยงคอยาว (ลักษณะประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน. 2561) โดยต่างชนเผ่าก็ยังรักษาวัฒนธรรมของตนเองเอาไว้ได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็อยู่ร่วมกับเพื่อนบ้านที่มีวัฒนธรรมที่ต่างกันโดยไม่เคยปรากฏความแตกต่างระหว่างภาษาและวัฒนธรรมแต่อย่างใด มีประเพณีวัฒนธรรมที่ยังคงรักษาสืบสานกันไว้หลายร้อยปี ถือว่าแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมแห่งสุดท้ายที่เหลืออยู่ อย่างไรก็ตาม ปัญหาการสูญเสียอัตลักษณ์ทางด้านชาติพันธุ์ สังคมและวัฒนธรรม กำลังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต เนื่องจากปัจจุบันสังคมของชุมชน

ชาวเขาเปิดสู่สังคมภายนอกมากขึ้น มีการโยกย้ายมาหางานทำ เรียนหนังสือ และมาใช้ชีวิตในสังคมเมือง มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด โรคเอดส์ รวมทั้งปัญหาด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน เหล่านี้ส่งผลต่อการถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรมได้ง่าย

จากการดำเนินงานของพระบัณฑิตอาสาที่ผ่านมา ทำให้รู้ว่าชุมชนชาติพันธุ์ต่างๆ มีความเชื่อในวัฒนธรรมประเพณี การแต่งกาย ภาษาพูดและภาษาเขียน ข้อห้าม ข้อนิยมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ประกอบอาชีพทำนาและทำไร่เป็นหลัก มีความเชื่อในผีสงนางไม้ควบคู่กับการนับถือพระพุทธศาสนามาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แต่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร เพราะในชุมชนยังไม่มีวัดหรืออาศรมที่มีพระสงฆ์อยู่ประจำ ทำให้ไม่สามารถทำบุญเข้าวัดฟังธรรมและเรียนรู้หลักธรรมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ประกอบกับชุมชนตั้งอยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกลจากความเจริญ การสงเคราะห์ด้วยปัจจัย 4 ส่งเสริมการศึกษา สร้างศาสนทายาททางพระพุทธศาสนา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรณรงค์ให้ลด ละ เลิกอบายมุข สอนภาษาไทยแก่ชาวบ้านที่ไม่รู้หนังสือ ส่งเสริมด้านอาชีพ ให้ความรู้ด้านสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน อนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่า นำชาวบ้านแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การสร้างแกนนำชาวพุทธและการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนบนพื้นที่สูงเป็นพลเมืองที่ดีต่อประเทศชาติ มีการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. 2550. หน้า 73-107)

ดังนั้น ควรมีการศึกษาวัฒนธรรมด้วยการสื่อสารวัฒนธรรม คือ การติดต่อสื่อสารของคนที่ใช้ภาษาต่างกันและมาจากวัฒนธรรมที่ต่างกัน คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ก่อให้เกิดการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากข้อสงสัยที่ว่า คู่สื่อสารซึ่งมีภาษาและภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจะเข้าใจกันได้อย่างไร มีส่วนไหนที่น่าจะเข้าใจกันได้ ส่วนไหนที่น่าจะเป็นอุปสรรคขวางกั้นความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีวิถีทางใดที่คู่สื่อสารต่างวัฒนธรรมจะสื่อสารกันได้ดีด้วยความเข้าใจที่ดีต่อกัน มีความเคารพต่อกันและกัน โดยที่ความรู้สึกเหล่านั้นมิได้อยู่ในวงกรอบของความอดทนต่อกัน แต่เป็นความรู้สึกที่ดีคือมีความเข้าใจซาบซึ้งต่อความแตกต่างของกันและกัน เนื่องจากวัฒนธรรมเล็กๆ เช่น ประเพณี และพิธีกรรมในชุมชนบนพื้นที่สูงกำลังมีแนวโน้มค่อยๆ เริ่มสูญสลายไป จึงต้องมีกระแสการรื้อฟื้นและรณรงค์วัฒนธรรมชุมชนให้คงอยู่ต่อไป รวมทั้งกระบวนการผลิตงานวัฒนธรรมเกิดขึ้นและขยายตัวมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ พระบัณฑิตอาสาฯ ในฐานะเป็นบุคคลสำคัญในชุมชนบนพื้นที่สูงก็ควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ตามพันธกิจหนึ่งของโครงการฯ ซึ่งโครงการวิจัยจะนำไปพัฒนาต่อยอดในขอบเขตพื้นที่ที่พระสงฆ์ได้ปฏิบัติงานอยู่ โดยมุ่งเน้นการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ จัดทำเป็นเขตพื้นที่ (Zone) ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การสร้างพื้นที่ต้นแบบ (Model) ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติและกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงให้ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางปฏิบัติในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงของเครือข่ายพระนักพัฒนา
2. เพื่อติดตามผลการดำเนินการด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ล่าน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอนของเครือข่ายพระนักพัฒนา
3. เพื่อวิเคราะห์แนวปฏิบัติของเครือข่ายพระนักพัฒนาและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ล่าน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอนของเครือข่ายพระนักพัฒนา
4. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ของพื้นที่ต้นแบบ (Model) ในการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ล่าน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอนของเครือข่ายพระนักพัฒนา

วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้ สัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มพระสงฆ์ในพื้นที่ ประกอบด้วย เจ้าคณะปกครองระดับอำเภอหรือตำบล หรือพระนักพัฒนา 2. กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 3. กลุ่มแกนนำในชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชนหนุ่มสาว กลุ่มหน่วยงานหรือองค์กรพัฒนาภาครัฐหรือภาคเอกชนในพื้นที่ต้นแบบ จำนวน 2๗ รูป/คน และสนทนากลุ่มเพื่อถอดบทเรียนสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน (Lesson Learned Focus Group) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) จำนวน 30 รูป/คน เพื่อศึกษาเกี่ยวกับแนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของเครือข่ายพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง

ผลการวิจัย

สภาพพื้นที่ต้นแบบของอำเภอสบเมย แม่ล่าน้อย ขุนยวม และเมืองแม่ฮ่องสอนส่วนมากเป็นภูเขา ป่าเขาทิวเขาดาร กลางหุบเขาที่สลับซับซ้อนล้อมรอบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และบางส่วนเป็นที่ราบเชิงเขา มีแม่น้ำที่สำคัญไหลผ่าน ประชาชนส่วนมากมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวน เช่น ปลูกข้าวโพด ถั่วแดง ถั่วเหลือง กระเทียม งาม เลี้ยงสัตว์ อาชีพเสริม คือ ทอผ้า จักสาน ค้าขาย รับจ้าง และหาของป่าขาย หน่วยงานที่มาสสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมทั้งภาครัฐและ

เอกชน เช่น หน่วยงานราชการของอำเภอ เกษตรอำเภอ ประมงอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล พระธรรมจาริก พระบัณฑิตอาสา พัฒนาสังคม มูลนิธิเผยแผ่พระพุทธศาสนาถิ่นกันดาร ศูนย์ฝึกอาชีพ แม่ฮ่องสอน สาธารณสุขตำบล และเกษตรบนพื้นที่สูง และองค์กรเอกชนไม่แสวงหาผลกำไร (NGO) เป็นต้น

1. แนวทางปฏิบัติในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงของเครือข่ายพระนักพัฒนา คือ ทำงานเชิงรุกเน้นธรรมะที่ชาวบ้านสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ศีล 5 การปฏิบัติธรรม ไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น และการใช้สื่อบุคคลที่เป็นแบบอย่างในชุมชนเป็นตัวอย่าง และเทคโนโลยีช่วยในการเผยแผ่

2. ผลการดำเนินการด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ต้นแบบของเครือข่ายพระนักพัฒนา คือ ชาวบ้านในชุมชนสามารถอ่าน เขียนภาษาถิ่นได้ดีขึ้น มีความรู้และเข้าใจหลักธรรมพระพุทธศาสนามากขึ้น ชาวบ้านมีความสามัคคี ประกอบอาชีพสุจริต สนับสนุนกิจกรรมของอาศรมชาวบ้านอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมของตนเอง

3. การวิเคราะห์แนวปฏิบัติของเครือข่ายพระนักพัฒนาและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ลาน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอน ของเครือข่ายพระนักพัฒนาตามกรอบทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล ประกอบด้วย 1. การสื่อสารของพระนักพัฒนา (Sender) ต้องเป็นการทำงานเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ มีทักษะในการสื่อสารภาษาถิ่นกับกลุ่มชาติพันธุ์ ทำงานด้วยใจรักและมีปณิธานที่ชัดเจน บางครั้งอาจประสบปัญหาที่ย่ำแย่ท้อถอยในการทำคามเพียร และไม่เพียงพอต่อการทำความดี 2. เนื้อธรรม (Message) ของพระนักพัฒนา ควรเป็นหลักธรรมที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน มีประโยชน์แก่ชาวบ้าน ชุมชน และประเทศชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคต 3. ช่องทางการสื่อสาร (Channel) ของพระนักพัฒนานั้น เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อเทคโนโลยีและช่องทางที่จะสื่อสารกับชาวบ้านในชุมชน ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สื่อที่จูงใจ มีวิธีการสอนที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ 4. ผู้รับสาร (Receiver) ของพระนักพัฒนาต้องมีการวิเคราะห์ผู้รับสาร เพื่อจะได้หาวิธีที่จะเข้าไปสื่อสารกับเป้าหมายของตนเองในแต่ละชุมชนให้เข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องที่ได้ฟัง มีแรงจูงใจในการพัฒนาดน มีความพยายามในการปฏิบัติ และมีความสุขจากการเรียนรู้และทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา 5. การสร้างเครือข่าย (Network) ของพระนักพัฒนาที่มีหลายกลุ่ม ได้แก่ พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา พระธรรมจาริก หรือพระสงฆ์นักพัฒนาอื่นๆ ในพื้นที่เพื่อทำเป้าหมายเดียวกัน เป็นหัวใจสำคัญในการช่วยสนับสนุนการสื่อสารกระบวนการวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. สังเคราะห์องค์ความรู้ของแนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของเครือข่ายพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง: พื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ลาน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งจะสัมฤทธิ์ผลได้มากน้อยเพียงใดต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบและปัจจัยต่อไปนี้

ผู้ส่งสาร (Sender): พระนักพัฒนาในพื้นที่ต้องมีความรู้ มีคุณธรรม และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นกัลยาณมิตรต่อผู้รับสาร สามารถทำงานกับชาวบ้านในชุมชน และประสานกับเครือข่าย หน่วยงาน และองค์กรอื่นๆ ได้ดี

สาร (Message): เนื้อหาที่พระนักพัฒนานำมาสื่อสารกับกลุ่มชาติพันธุ์ต้องมีสาระที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในชีวิตประจำวัน ได้แก่ หลักธรรม ตำนาน คติชนและนิทาน โดยพระนักพัฒนาสามารถถอดแทรกหลักธรรมต่างๆ กับสิ่งที่ชาวบ้านนับถือและปฏิบัติในชุมชน เช่น ตำนาน คติชนและนิทาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ช่องทางสื่อสาร (Channel): ช่องทางสื่อสารนั้นเกี่ยวข้องกับสื่อบุคคลได้แก่ พระนักพัฒนาเอง ที่จะต้องพูดให้ฟัง ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นตัวอย่างให้กับชาวบ้านในชุมชน สามารถใช้เทคโนโลยี หนังสือ วีดิโอ เอกสารต่างๆ ในการช่วยสื่อสารในวันสำคัญและวันเวลาที่เหมาะสมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสื่อสารผ่านประเพณี วัฒนธรรมที่ได้ปฏิบัติมาตามวันสำคัญทางศาสนา วันสำคัญของชาติและของกลุ่มชาติพันธุ์เอง

ผู้รับสาร (Receiver): ผู้รับสารที่ดีและจะได้รับประโยชน์จากการฟังนั้นต้องมีหลักธรรมสำหรับอุบาสกอุบาสิกา 5 ประการ (อุบาสกธรรม 5) คือ 1. มีศรัทธา เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศรัทธา 2. มีศีล สำรวมกาย วาจาของตนให้เรียบร้อยดี ไม่มีโทษ 3. ไม่ถือนมกลตื่นข้าว 4. แสวงหาเขตบุญในทางพระพุทธศาสนา 5. ไม่แสวงหาเขตบุญนอกเขตพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ผู้รับสารควรมีปฏิบัติตามหลักกาลามสูตร พิจารณาไตรตรองก่อนเชื่อ แยกแยะข้อมูลที่ได้รับว่าอะไรควรเชื่อ อะไรไม่ควรเชื่อ เพื่อประโยชน์จากการเผยแผ่แก่ตนเอง 5 ประการ คือ 1. ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง 2. ได้เคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัด เข้าใจสิ่งนั้นชัดขึ้น 3. บรรเทาความสงสัยเสียได้ 4. ทำความเห็นให้ถูกต้องได้ 5. จิตของผู้ฟังย่อยผ่องใส (อง.ปญจก. (ไทย) 22/202/276.) เพื่อนำไปปรับใช้ตามวิถีชีวิตของตนเอง ชุมชนและประเทศชาติต่อไป

เครือข่าย (Network): พระนักพัฒนากับชุมชนทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ให้ทำงานร่วมกันผ่านระบบเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและการเชื่อมโยงที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการ เครื่องมือ และวิธีการปฏิบัติ ที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันของทุกฝ่ายและอาศัยชาวบ้านในชุมชนนั้นๆมีส่วนร่วม เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาแนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของเครือข่ายพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง: พื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ลำน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอน

ดังนั้น พระนักพัฒนา ผู้นำชุมชนและตัวแทนของชุมชนที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเพื่อถอดบทเรียนรูปแบบ “แนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของเครือข่ายพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง: พื้นที่ต้นแบบ อำเภอสบเมย อำเภอแม่ลำน้อย อำเภอขุนยวม และเมืองแม่ฮ่องสอน” คือ ไยแมงมูม + ภูเขา + สายน้ำ ซึ่งมีความหมาย ดังนี้ ไยแมงมูมเป็นสัญลักษณ์ของการทำงานเชื่อมสัมพันธ์

เป็นเครือข่ายกัน ภูเขาเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีหลากหลายชาติพันธุ์ หลายหมู่บ้านบนพื้นที่สูง และสายน้ำเป็นสัญลักษณ์ที่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านการศึกษา สุขอนามัย จิตอาสา และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นดังสายน้ำที่ไหลผ่านไปแต่ละพื้นที่ เพื่อความยั่งยืนของคนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อภิปรายผล

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า แนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของเครือข่ายพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง: พื้นที่ต้นแบบ อำเภอสบเมย อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม และเมืองแม่ฮ่องสอน เกี่ยวข้องกับพระนักพัฒนาเองในฐานะผู้ส่งสารที่จะต้องเลือกสรรเนื้อหาสารรวมทั้งช่องทางที่จะสื่อสารกับกลุ่มชาติพันธุ์ หรือผู้รับสารในแต่ละชุมชนในพื้นที่ต้นแบบให้เหมาะสมตามกรอบทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล (SMCR) ประการแรก พระนักพัฒนาต้องที่เริ่มต้นที่ตนเองก่อน เนื่องจากนอกจากจะมีใจรักในการทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์พื้นที่สูงแล้ว พระนักพัฒนาต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับตนเองในด้านความรู้ด้านพุทธศาสนา หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตวิธีการสอนและการเผยแผ่ด้วยวิธีการที่หลากหลายบูรณาการกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เสี่ยงละความสุขส่วนตัว เพื่อยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่กลุ่มชาติพันธุ์ ดังพุทธโอวาทของพระพุทธเจ้าที่ตรัสแก่พระสาวกรุ่นแรกที่ส่งไปประกาศพระศาสนาว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมปาย ฯ เปฯ เทเสถ ภิกขเว ธมมํ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไป จงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มา เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเถิด” (วิมहा. (ไทย) 4/32/40.)

นอกจากนี้ พระนักพัฒนาต้องศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ภาษาถิ่นเบื้องต้นของชุมชนที่ตนเองจะต้องเข้าไปอยู่ประจำ เรียนรู้บริบทชุมชน ความเชื่อ ข้อห้าม ข้อปฏิบัติ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพปัญหาของชุมชน แล้วนำมาปรับใช้ในการเผยแผ่สื่อสารวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับศาสตร์พระราชาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงมอบหลักการทำงานแก่ข้าราชการไว้ทำงาน คือ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา อย่างที่เห็นได้จากผลลัพธ์จากการสื่อสารวัฒนธรรมของเครือข่ายพระนักพัฒนาเองได้จัดกระบวนการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยคิดวางแผนงานตั้งแต่ขั้นตอนปัญหาที่มีในชุมชน วางแผนแก้ปัญหา ดำเนินงานและติดตามประเมินผล เพื่อให้การจัดกิจกรรมต่างๆของอาศรมหรือวัดในพื้นที่นั้นๆ ประสบความสำเร็จมากขึ้น สอดคล้องกับนิติยา เงินประเสริฐศรี (2544. หน้า 61-71) ที่ได้อธิบายถึงการทำอะไรจึงจะเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน สรุปได้ดังนี้ ต้องถือว่า ชาวบ้านคือตัวหลัก (Main Actor) ในการแก้ปัญหาของเขาเอง องค์กรภายนอกเป็นเพียงตัวกระตุ้นให้เท่านั้น ให้ชาวบ้านเป็นผู้ทบทวนหรือประเมินกรรมที่ผ่านมาในชุมชนว่าเป็นอย่างไร กับชุมชนที่ตนอาศัย ซึ่งทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมมากขึ้นหรือล้มเหลว องค์กรพัฒนาจะต้องปรับทัศนคติของตนไปปรับกับทัศนคติของชาวบ้าน เพื่อสามารถจะรับ

กระแสดวงความคิดของชาวบ้านได้ เพื่อทำงานได้อย่างสอดคล้องกับชาวบ้าน กิจกรรมพัฒนาจะต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน เพื่อจะเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนในการพัฒนา หน่วยงานภายนอกจะต้องมีความชัดเจนในแง่เป้าหมายของการมีส่วนร่วมว่าในที่สุดแล้วภาพรวมที่ต้องการคืออะไร เพื่อจะได้ไม่เกิดการพัฒนาผิดเป้าหมาย

อีกประการหนึ่ง พระนักพัฒนาเองได้ทำงานเชิงรุก โดยออกเยี่ยมเยียนและช่วยเหลือชาวบ้าน ด้วยปัจจัยสี่ มีกิจกรรมธรรมสังวร ทำบุญสังฆกรรม การสอนศีลธรรมในสถานศึกษา ปฏิบัติธรรมรักษาอุโบสถศีล การจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การบวชป่าชุมชน การทำแนวกันไฟ การสืบชะตาปลา การสืบชะตาน้ำ เป็นต้น ตลอดจนการสอดแทรกพิธีกรรม โดยบูรณาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เน้นการเรียนรู้หลักธรรมแล้วชาวบ้านสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริง เช่น หลักจากะ หลักการครองชีวิตคู่ (สมชีวิตธรรม4) ศีล 5 ทิศ 6 กิริยาวัตร 10 กัลยาณมิตรธรรม 7 เป็นต้น สอดคล้องกับพระครูพิพิธสุตาทร.ดร. และคณะ (พระครูพิพิธสุตาทร.ดร.และคณะ. 2551. หน้า 158-160) ที่ได้นำเสนอไว้ว่า เมื่อพระบัณฑิตอาสามีความรู้ความเข้าใจเรื่องทฤษฎีการสื่อสาร (SMCR) สื่อพื้นบ้าน/วัฒนธรรมชุมชน การดำเนินกิจกรรมเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้นและสามารถนำไปผสมผสานกับหลักพุทธธรรมและมีการประยุกต์ใช้ในพื้นที่ได้ มีการสอดแทรกหลักพุทธธรรมเช่น ศีล 5 พร้อมมีการแปลงสู่การปฏิบัติ โดยมีชาวบ้านทั้งเด็กเยาวชน พ่อบ้าน แม่บ้านและผู้สูงอายุเข้าร่วมมากขึ้น

พระนักพัฒนามีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อช่วยสนับสนุนกันทุกมิติ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสานความร่วมมือและการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เมื่อพื้นที่ใดประสบปัญหา เครือข่ายก็สามารถเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาดำเนินการทดแทนได้ เช่น พระนักพัฒนาที่เข้าไปในพื้นที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาถิ่นได้ ก็สามารถร้องขอให้เครือข่ายช่วยในการส่งพระภิกษุที่สามารถสื่อสารภาษาถิ่นเข้าไปช่วยเหลือได้ เป็นต้น ทำให้เกิดเป็นสังคมเข้มแข็งช่วยเหลือเกื้อกูลกันสอดคล้องกับพระมหาสุทิตย อาภากร (2548. หน้า 55-58) ได้เสนอว่า หากพิจารณาถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่ายแล้ว พบว่ามีหลักการที่เกี่ยวข้อง 3 ประการ คือ 1. สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อม 2. การสร้างพื้นที่ทางสังคม 3. การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม ด้วยเหตุนี้ การได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะช่วยกระตุ้นให้เกิดเครือข่าย และเกิดการรักษามันธนาธิปไตยร่วมกันของเครือข่ายที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งจะเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาเครือข่ายที่ต่อเนื่อง ดังนั้น การรวมตัวเป็นเครือข่ายของหน่วยย่อยของภาคส่วนต่างๆ จึงเป็นการประสานผลประโยชน์ ในสถานะที่มีการแข่งขันและการต่อรองสูง นอกจากนี้ การดำเนินการภายใต้ระบบที่มีการรักษาผลประโยชน์ต่อกันนั้น จะทำให้เครือข่ายนั้นมีจังหวะในการก้าวเดินและมีความมั่นคงยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า ตามกรอบทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล (SMCR) ผู้ส่งสาร เนื้อหาของสาร ช่องทางในการสื่อสาร และผู้รับสาร รวมทั้งการสร้างเครือข่ายระหว่างพระนักพัฒนา และเครือข่ายกับ เครือข่ายต่างๆ ที่มีในพื้นที่และนอกพื้นที่ สามารถช่วยสร้างแนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสาร วัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของเครือข่ายพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง: พื้นที่ต้นแบบ อำเภอสบเมย อำเภอ แม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม และเมืองแม่ฮ่องสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และหวังว่าจะสามารถนำไป ขยายผลในพื้นที่อื่นๆ ต่อไปได้ด้วย

ข้อเสนอแนะ

ควรนำผลการวิจัยที่ได้เผยแพร่ในรูปของการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม และจัดพิมพ์ลงตาม วารสารหรือเว็บไซต์ในรูปของบทความวิชาการ หน่วยงานราชการและหน่วยงานพัฒนาภาคเอกชนที่ เกี่ยวข้องควรนำไปเป็นเอกสารประกอบการพิจารณาในการศึกษาข้อมูลและกำหนดนโยบายวางแผน ในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง สามารถใช้เป็นคู่มือหรือแนวทางของการพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย พระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง ให้สามารถเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาพื้นที่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

References

- กฤตินี ณัฏฐ์ วุฒิสถิธิ และคณะ. (2553). **โครงการศึกษาวิจัยพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ของโลกที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรม-สังคมไทย**. รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน บัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตยา เงินประเสริฐศรี. (2544). “การวิจัยแบบมีส่วนร่วม”. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 7 กรกฎาคม-ธันวาคม
- พระครูพิพิธสุตาทรร.ดร.และคณะ. (2551). “**โครงการการสื่อสารเพื่อการพัฒนาพระบัณฑิตอาสา พัฒนาชาว เขา**”. รายงานวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). เชียงใหม่: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2548). **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร: โอเอ็นจี การพิมพ์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. (2550). **คู่มือการปฏิบัติศาสนกิจของ พระบัณฑิตอาสา**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ พี.ดี.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ- มหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลักษณะประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: [http://www.maehongson.go.th/urupl/maehongson /document/mhs_popchar.pdf](http://www.maehongson.go.th/urupl/maehongson/document/mhs_popchar.pdf) สืบค้น 4 มีนาคม 2561.